

ՀԱՄԱԿԱՆԵՐ ՌԹԵԱԹՅՈՅ Լրագիրը հրատարակուած է իւրաքանչիւր ամսի 10 ին և 20 ին . ապրիլի առաջինը ճՈՒՆ-ԲԵՂԻ հետ 'ի միասին է 3 ուր . արծաթ . իսկ կէս տարուանը 3 ուր . արծ . կանխիկ վճարելի :

ՕԳՈՍՏՈՍԻ 20

Հ. 2

1861 ԱՄԻ

ՄՈՍԿՈՒՆ

1861. Օգոստոսի 10.

Օգոստոսի 3 ին՝ առաւօտեան ժամը 9 ին, Փեթերպուրկից երկաթի ճանապարհով, բարեհաճեցան գալ Մոսքուա՝ Նորին Այստերական Մեծութիւնը՝ Այստերուհին Մարիա Ալեքսանդրովնա և Նոյին Այստերական Բարձրութիւնը՝ Մեծ Իշխանն Սերկի Ալեքսանդրովիչ և Մեծ Իշխանուհին Մարիա Ալեքսանդրովնա, և շուտով ուղևորեցան Թուրայի ճանապարհով:

Նոյն օրը եկաւ և Նորին Այստերական Բարձրութիւնը Մեծ Իշխանն՝ Նիկողայ Նիկողայիւիչ (Նիկէյն), և ուղևորեցաւ Ռէզանու ճանապարհով:

Օգոստոսի 7 ին՝ առաւօտեան ժամը 10 ին, բարեհաճեցաւ գալ Մոսքուա Նորին Այստերական Մեծութիւնը՝ Թադաւոր Այստը, և երկաթուղոյ իջնանից-ուղևորեցաւ Թուրայի ճանապարհով:

Նորին Այստերական Մեծութեան հետ եկան և Նոյին Այստերական Բարձրութիւնը՝ Մեծ Իշխանն Այստերայն:

ՆԱՄԱԿԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

ՄՈՍԿՈՒՆՅՈՅ

31 Յուլի 1861.

Ղեռ չկարողացանք մոռանալ այն տխրալի տեսարանը, երբ մեր արժանապարդ տեսուչը, Պ. Իմինը, արտասուալից աչքերով և դողդոջուն ձայնով՝ ասաց իւր հրաժարական ծառը աշակերտաց առաջն ճեմարանիս ընդարձակ դահլիճներէ մինի միջում, ինչպէս ահաներկայանումէ մեզ կրկին անգամ նոյնպիսի տեսարան:

Մեր կառավարիչը, Նիկողայոս Գալիան Գելեանեանց, թողաւ բոլորովին կուսակարգութեան պաշտօնը, սահմանից դուրս գնալու պատճառաւ իւր ընտանեաց հետ: Ճեմարանիս աշակերտաց ծնողները (որք ճանաչուէին նորան) ցաւով պէտքէ լսեն այս լուրը, որովհետեւ նորա միշտ զգուշէին դէպ 'ի նա երախտապարտութիւն՝ նորա ճշմարիտ—հայրական հոգացողութեան համար, որ ունէր նա նոցա որդւոց դաստիարակութեան և բարոյական կրթութեան վերայ:

Յուլիսի 30 ին, նորա ուղևորութեան օրը, ճեմարանիս Մակովի

Ժառանգն՝ Նիկողայ Ալեքսանդրովիչ և Մեծ Իշխանն Միկայիլ Նիկողայիւիչ, որք և իջնանիցան Վրէմի մեծ Պալատի մէջ:

Օգոստոսի 8 ին՝ Նորին Այստերական Բարձրութիւնը Այստերայն Ժառանգը Մեծ Իշխանն Նիկողայ Ալեքսանդրովիչ ուղևորեցաւ երկաթի ճանապարհով Մոսքուայից Վլատիմիր:

Օգոստոսի 9 ին՝ առաւօտեան ժամը 10 ին՝ Նորին Այստերական Բարձրութիւնը Մեծ Իշխանն Միկայիլ Նիկողայիւիչ ուղևորեցաւ այս տեղից Փեթերպուրկ:

Նիկողայ ամի Յուլիս ամսի չորրորդ օրը կիմայ յաւիտեան՝ անմոռանալի այն մանդկանց համար, որ կարողացան հաւաքել մեծ հարստութիւն, բազմաթիւ միլիոններ՝ ամենատեսակ օղոյ (առաղի) վաճառմամբ, այն մարդկանց համար, որ հազարաւոր ստութիւններով կարողացան իւրեանց նիւթական ոչնչութիւնից բարձրանալ նոյն նիւթական բարօրութեան վերին աստիճանը, միով բանիւ՝ կապալատունների համար (օտկուբշիկների): Այդ օրը Թադաւոր Այստը հաստատեց արբեցուցիչ ըմպիկեաց եկամուտքի հաւաքման մասին գրած սահմանադրութիւնը (положение о питейномъ сборѣ),

մէջ գտանուող աշակերտները (որոց թիւը հասանում էր մինչև 70 ի, որովհետեւ միւսերը ամառնային ժամանակի պատճառաւ գտանուում էին 'ի բացակայութեան) շարունեցան կարգաւ վերդիշեալ դահլիճի մէջ, ուր մեր սիրելի կառավարիչը կամենում էր տալ իւր հրաժարական ողջոյնը: Սրտառուչ էր յոյժ այն վայրկեանը, երբ մի քանի բաներով յայտնեց նա մեզ իւր սրտի տրտմութիւնը և սկսաւ համբուրել մեզ: Այս մի քնքուշ հօր հրաժարական ողջոյն էր իւր երախտագէտ որդւոց, որք լացէին լինում դառն արտասուներով՝ լսելով վերջին անգամ՝ նորա հայրական խրատները: Այս ժամանակ հինգերորդ դաստան աշակերտ Նիկողայոս Ալիանեանցը կարճաօտ ծառ կարդաց, որով յայտնեց նորան աշակերտաց անկեղծ տրտմութիւնը և 'ի սրտէ շնորհակալութիւնը նորա բարեբարութեանց համար, որ ցուցանումէր մեզ հինգ տարուայ ընթացքում: Դողդոջուն ձենով առաւ նա այն ծառը և պահեց իւր մօտ, իբրեւ մեր անկեղծ սիրոյ նշան դէպ առ ինքը:

Նոյն օրը, առաւօտեան տաճաններկուսման ուղևորեցինք նորան մինչև երկաթուղի, ինչպէս և բոլոր վարժապետները, վերակացուները և այլ շատ մարդիկ նորա ծանօթներից: Իսկ աշակերտներից մի քանիսը գնացին նաեւ մինչև առաջին օթեանը, որ 17 մղոն հեռուէ բաղաբից:

որ մին անգամով դուրս հանեց աղբային մարմնից այն սոսկալի ժամտախտը, որ այդչափ երկար ժամանակ ուտում էր նուրա անդամները: Այդ սահմանադրութիւնը հրատարակելու նպատակը երևում է արդէն Բարձրագոյն Հրովարտակի առաջին տողերից, ուր ասած է «Բնակեաց եկամուտքի հաւաքման ձևերը, որ Տէրութեան եկամուտքի գլխաւոր աղբիւրներից մինն է, ունին շատ էական անյարմարութիւններ, թէ՛ նոցա տեսակ տեսակ լինելու և թէ՛ Տէրութեան այլ և այլ մասանց մէջ անհասարակաւ բաժանուած լինելու պատճառով, և թէ՛ կամ ևս առաւել՝ որովհետեւ կայ համարեա ամենայն տեղ վարձու տալու սովորական եղանակը, որ կապուած է մեծ ծանրութեան հետ ժողովրդեան համար և ներութեան հետ մասնաւոր առևտրական պարագանց համար»: Յետոյ, Բարձրագոյն Հրովարտակից երևում է, որ արքունի դանձուց «Կախարարի խորհրդածութիւնները՝ թէ ի՞նչ սկզբունքների վերայ պէտք է կարգադրուի ընկերաց եկամուտքի հաւաքման եղանակը, որ համանդամայն լինի տէրութեանը յարմարաւոր, քննուեցան, Բարձրագոյն հրամանով, տէրութեան խորհրդարանումը. «Վարանից յետ», ասած է Հրովարտակի մէջ, 26 Հոկտ. 1860 ամի, «Այդ հաստատեցինք բոլոր տէրութեան համար միաձև հարկապահանջութեան եղանակը, 1863 թուականից սկսած, ընկերաց եկամուտքի հաւաքման մասին, խափանելով բոլորովին դուրս վարձու տալը»:

Թէ՛ որքան այդ նոր կարգադրութիւնը նշանաւոր է և հարկաւորագոյն, աւելորդ ենք համարում խօսել այս տեղ, որովհետեւ ամենայն մենավաճառութեան փաստը բաւական ապացուցած ճշմարտութիւն է, մանաւանդ այնպիսի մենավաճառութեան, որ ունի շատ կողմնակի հանգամանքներ, որպիսի էր ընկերաց կապալի եղանակը: Պետք է ուրախանալ այդ փոփոխութեանը, որով դարձեալ մին հին ձև, դարձեալ մին հին սովորութիւն կորաւ գնաց, և չկայ մին այնպիսի անյիշատակ մարդ, որ քաղցրութեամբ յիշատակէ նորա անունը: Այդ նոր փոփոխութիւնը մեծ հարուած տուեց վերջին կապալատուներին, որ շատ նախանձումն իւրեանց նախորդներին, որովհետեւ նոքա կարողացան արդէն հաւաքել միլիոն-

ներ: Իսկով մարդիկ. յուսալով ժողովրդի բարեմտութեան վերայ և կարծելով, թէ խմել մարդուս առաջին և գլխաւոր ուրախութիւնն է, անչափ աւելացրեցին կապալի վճարման գումարը վերջին անգամումը, և ահա յայտնուեցան հասարակութիւններ, երեւցան մարդիկ, որ երգմամբ դաշինք դրեցին չխմել ամենեւին. ի՞նչ անես. բաղդ ասած բանը մին կամ մարդ կնոջ նման շուր է տալիս երեսը այն ժամանակ, երբ չես կամենում աչքերդ դարձուցանել նորա կերպարանքից:

Արկու շարաթ առաջ քաղաքիս մէջ երեւցաւ մին հարստ, որի մասին հարկաւոր է ասել քանի մի խօսք:

Մոսքուայի Մէրէնի, անուանած մասնի դիւանատունը բերուեցաւ՝ ողորմութիւն խնդրելու պատճառաւ (որ կառավարութիւնից արգելուած է), ծառայութիւնից դուրս եկած Վ. աստիճանաւորը, որի մօտ դտան 79,000 ռուբ. ասիկանացի փոխառութեան նամակներ (վէքսլի). 48,070 ռուբ. արծ. տոմսակ որ տուուած է նորան Մոսքուայի վաճառակաւ նական դրամատունից (քոմէրչէսքիյ բանքից), և 6,000 ռուբ. արծ. նաղտ փող: Վննութիւնից իմացուեցաւ, թէ այդ մարդը բնակութեան համար վարձում է եղել մին անկիւն 75 կոպ. արծաթով ամիսը. թէ առաւօտից մինչև երեկոյ տանը չէ լինում. կերակուրի տեղ գործ է ածում իւր հետ բերած՝ ողորմութեամբ հաւաքած՝ հացի կտորները, և եթէ այն կտորների մէջ պատահում էր սպիտակ հաց՝ նա ծախում է եղել նորան. թէ նորա գոյքը է միայն իւր վերայ ունեցած հին հանդերձը և մի փսիաթ (порожа), որի վերայ նա պառկում է եղել: Արդէն չորրորդ անգամն է, որ բռնում են նորան ողորմութիւն խնդրելու մասին և երկու անգամ ևս գտանուել է նա ողորմութիւն խնդրողների վերայ եղած քննութիւն անող ժողովի մէջ: Նորա խօսքերին նայելով, նա ունի մի որդի և երկու դուստր, բայց թէ որ տեղ են գտնվում նոքա՝ չգիտէ:

J. de St.-P. գրում է. Յուլիսի 23ին, կիւրակէ օրը, Նոյնիս Վայսերական Մեծութիւնըը Թագաւոր Վայսըրը և Թա-

ԺԻԺԱՂԱՅՐԻ ՊԱՏԱՍԽԱՆՆԵՐ

1. Ութերը ինչո՞ւ համար ամուսնացաւ:

Պ. Սատանայի սիրտը ցաւեցնելու համար (Տէ՛ Զանգ. Նոյնիս Զայաթ. հատ. Բ. 269 էրէտտոյ):

Այդ որ Սիր Վիլիամս Բօրէլը առաջարկում էր երկրաւործութեան ընկերութիւնին մի նոր հնարք երկրագործութիւնը բարեփոխելու մասին, յանկարծ հանդէս դուրս եկաւ մի գիւղացի և ասաց՝ թէ այդ հնարքը անկարելի է: Բօրէլը բարկացաւ և գոչեց՝ թէ ինքը ուսել է երկու համալսանքների միջում, ուրեմն՝ հաստատապէս, գիւղացիից շատ գիտէ:

— Ի՞նչ ես ունիմ հորթեր (телята), որք ծծում են երկու կովից, պատասխանեց գիւղացին, բայց նոքա միշտ յիմարաւ գոյն են միւսերից:

Ելեա Բարսեղի

Աշակերտ վեցերորդ դասարան:

գաւոր Կայսերութիւն բարեհաճեցան ներկայ գտանուելու Փե-
թերկովի պալատի մէջ՝ Վալլըյի Կոմս (ШВЕЙЦЫЯ) մեքե-
նաների փորձառութեանը, որոյ գործածութիւնն մտած է
Ռուսիոյ բոլոր բանակազօրաց մէջ: Օգոստոսիան այցելուքը
դիտեցին մեծ հաճութեամբ այդ փորձերի վերայ, և հասու-
լինելով այդ մեքենաների մեծամեծ օգուտներին, բարեհաճե-
ցան յայտնել Իւրեանց լիակատար շնորհակալութիւնը Փա-
րիզեան Վալլըյի ընկերութեան Վործակալ Պ. Շաթլ
Ռօզէին:

Վորին Կայսերական Մեծութեան դիւանատան երկրորդ բաժինը
ի լոյս ընծայեց 33 երորդ հատորը «Լիակատար հաւաքման օրինաց
Կայսերութեան Ռուսաց», որ պարունակում է իւր մէջ 1858 թուա-
կանի մէջ հրատարակուած կամ հաստատուած օրէնքները: Այս հա-
տորիս բովանդակութեանը միջամուխ լինելով՝ գտանում ենք այլ և
այլ օրէնքների մէջ, 1858 թուականի, Թէոդոսիայի Հայոց ուսումնա-
րանի հաստատութիւնը, որ հիմնարկուել է եկեղեցական գումարների
և խալիպեանցի նուիրաբերութեան հաշուով, և պէտք է կառավար-
ուի ազգային լուսավորութեան նախարարի վերատեսչութիւնից ազատ
և այն հիման վերայ, որ ներկայացրել էր Ալլադեան Վարդապետը:
— Թայլտուութիւն եղաւ որպէս Ռուս հպատակներին, այնպէս և
օտարականներին, ևս և Հրէաներին՝ վեց տարւոյ մէջ բոլորովին ա-
զատ առևտուր առնել օտար երկիրներից բերուած փայտով Տնէստը և
Բրուտ գետերի վերայ, նոյն իսկ հիման վերայ, ինչպէս Թայլտուութիւն
եղած էր նախարարների ժողովի հաստատութեամբ 1847 թուականին
Ապրիլի 8 ին:

— Թագաւոր Կայսրը նախարարների ժողովի հաստատութեամբ,
ներկայ տարւոյս Մայիս ամսի 21 ին, Բարձրագոյն բարեհաճեցաւ
հրամայել. Թոյլ տալ բանալու Փեթերպուրկումը Աղքատներին ա-
նունով ուսումնարան աղքատ արհեստավորների երեխաների համար,
և հաստատեց ուսումնարանի կանոնները:

— Թագաւոր Կայսրը նախարարների ժողովի հաստատութեամբ,
ներկայ տարւոյս Յունիս ամսի 4 ին, Բարձրագոյն բարեհաճեցաւ
Թոյլ տալ հիմնել Մոսքուայի մէջ «Եղբայրներութեան ընկերու-
թիւն», որի պարտականութիւնը պիտի լինի տալ աղքատներին օթե-
ւան, և հաստատել այս մասին գրուած կանոնները:

— Մոսքուայի մէջ Թագաւոր Կայսրը հաստատութեամբ հիմնուում
է, Փեթերպուրկի օրինակով, «Հասցեական սեղան» որի պարտակա-
նութիւնը պիտի լինի. նա, Յուլիանել շուտով և ճշդիւ Մոսքուայի մէջ
գտանուող անշարժ գոյքերը և նոցա տէրերը. ք. Յուլիանել այն տու-
ները և տեղերը, ուր գտանուում են Տէրութեան դիւանատունները.
ք. Յուլիանել Մոսքուայի բոլոր բնակիչների բնակութեան տեղը, փո-
խադրութիւնը և գնալ գալը. ք. Հուսով գտանել այն անձինքը, որք
Տէրութեան յոյժ հարկաւոր են. ք. Հասուցանել ամենայն կառավա-
րութեան կամ անձանց՝ նոցա պահանջմունքով, ճիշդ տեղեկութիւն-
ներ՝ գտանուում է այս ինչ մարդ քաղաքի մէջ, և ունի՝ նա արդեօք
անշարժ գոյք, թէ ոչ. և ք. Հասուցանել ամենեցուն և իւրաքանչիւր
պահանջող տեղեկութիւններ հարկաւոր անձին բնակութեան, և կամ
նոյն անձին Մոսքուայից դուրս ելած ժամանակի վերայ:

— Յուլիսի 16 ին Արքունի գանձուց նախարարը հաստատեց ժո-
ղով, որ նա մանր արծաթ փողի գործածութեան մէջ փոքր երեւելու
կամ պակասուելու պատճառները, և այդ երեւթի հետեանքները
քննէ, նաև ցոյց տալ, թէ ի՞նչ միջոցներ հարկաւոր են, որ մանր
արծաթ փողը կարողանայ բաւականութիւն տալ գործածութեան մէջ:

— Վորին Կայսերական Մեծութիւնը Թագաւոր Կայսրը՝ ամենողոր-
մածաբար բարեհաճեցաւ նուիրել Մոսքուայի մէջ հիմնարկուող շնորհա-
սարակական թանգարանին՝ հանգուցեալ Իվանովի նկարած պատկերը,

որ ձեւացնում է ԵՐԵՒԷՆ ՅԻՍՈՒՍԻ ԺՈՂՈՎՐԴԻՆ, որը սկզբում
գնել էր Վորին Մեծութիւնը Կայսերական Էրմիթաթի համար:

Յուլիսի 29 ին Վալարեան Ռեմարանի վարժապետները
և միւս պաշտօնականները իւրեանց շնորհակալութիւնը ցոյց
տալու համար Պ. Վիկտորյոս Վելանեանցին (որ՝ որպէս
գրուած էր լրագրիս նախընթաց համարին մէջ՝ Թողուց իւր
պաշտօնը) ճաշ տուին նորան, և այն ժամանակ ևս յայտնե-
ցին նորան իւրեանց շնորհակալութիւնը՝ նորա հինգամեայ
կառավարչութեան համար, ևս և իւրեանց տրամուծութիւնը
այդպիսի կառավարչից զրկուելու մասին: Միւս օրը, այն է
ամսի 30 ին, Պ. Վելանեանցը ուղեորեցաւ օտար սահման:
Բայց այս դիպուածի նկարագրութիւնը կտեսնեն ընթերցող-
ները Պ. Բաստամեանցի նամակի մէջ:

— Հայոց ազգիս որքանութեան վերայ կարծիքներ շատ
կան. ոմանք չորս միլիոն են համարում, և ոմանք հինգ: Հ.
Մանուէլ վ. Վաջուէնիս իւր «Աշխարհագրութիւն Հին և
Նոր Հայաստանեայց» վերնադրով պատուական դրոյշկին
մէջ՝ այդ մասին այսպէս է գրում 230 երեսում:

«Հայոց ազգը աշխարհիս չորս կողմը ջրուած ըլլալուն՝
որոշ չգիտցուիր ժողովրդեան թիւը. բայց սովորաբար երկուք
ու կէս կամ շատ շատ երեք միլիոն կը սեպուի, այսինքն՝

500,000 ի Ռուսաստան,
100,000 Պարսկաստանի մէջ,
18,000 յԱւստրիա,
10,000 յԱփրիկէ և ի Հնդկս,
1,000 Եւրոպայի այլ և այլ կողմերը,
400,000 Եւրոպայի Տաճկաստան:

Իսկ մնացածները (մի միլիոն ու կէսի չափ) Մեծ և Փոքր
Հայոց մէջ»:

— Անցեալ Մայիս ամսի 12 ին, յետ կէս առուր, ժամը
4 ին և 10 րոպէ, եղաւ Շուշի քաղաքումը երկրաշարժու-
թիւն, որ տևեց մինչև 15 վայրկեան: Այսպիսի երկրաշար-
ժութիւն դեռ չէր եղած այդ քաղաքում, և չնայելով նորա
ամուր շինութիւններին, շատ տեղ որմերը (պատերը) փուլ
եկան, մինչև անգամ Հայոց եկեղեցւոյ զմբէթն ևս ձեղ-
քուած է:

— Վորպատու Համալսարանի Հայ ստուգենտները փո-
խադրուեցան Մոսքուա:

— Անցեալ տարւոյ Շաբաթի 16 երորդ տետրակում
(264—265 երեսներում) յիշատակուած Միլտոնի Կորբս-
տեան Վրախտի նոր Թարգմանութիւնը, որ արաւ Հ. Ար-
սէն վ. Բաղրաստունին, այս օրերս ստացանք Վ. Լենտիկից,
և ստուգուեցաւ Հ. Վրիգոր վ. Շէլլի գրածը՝ թէ «ի մեծ
պարծանս է այդ Թարգմանութիւն արդի գրականութեան
Հայոց ազգիս»: Որովհետև Համբաւաբերիս մէջ պիտի գրուի
այդ Թարգմանութեան վերայ առաւել ընդարձակ յօդուած,
վասն որոյ բաւական ենք համարում այս տեղ այս միայն յա-
ւելացնել, թէ այդ գիրքը, որ յոյժ գեղեցիկ տպուած է, և
պարունակում է իւր մէջ 273 երես (in 8°), նուիրուած է
Անդրկոյ Թագուհի Վ. Իկտորիային, այսպիսի նուիրաբերու-
թեամբ:

«Ա. շնորհաշուք Վ. հափառութիւն Վ. Իկտորիայ Գլխոյի միացեալ

Թագաւորութեան Մեծին Բրիտանիոյ և Իռլանդիոյ՝ այս չափաւ Թարգմանութիւնն Կորստեան Գրախօսին Միլտոնի ՚ի գրաւոր բարբառ Հայկական, նորին Հաճութեամբն մեծարանօք ընծայի յիւրում Վեհափառութեանն բոլորանուէր խոնարհ ծառայից յԱրքայէ և ՚ի միաբանից Միլիթարեան ուխտի սրբոյն Ղազարու, որ ՚ի Վենետիկ»:

— Տիկնիսից գրում են մեզ՝ Թէ շուտով կ'հրատարակուին այն տեղ Ներսիսեան Ղազարոյի նոր կանոնադրութիւնները:

— Մոսքուայի վաճառականները և մշտնիւնները՝ իւրեանց ուրախութիւնը՝ Թէ Թագաւոր Կայսեր՝ Տանդերմ գերտաւանտով Մոսքուա գալու, և Թէ ստրկաց ազատութեան պատճառաւ, ցուցանելու համար, որոշեցին առաջինը՝ կրթել տալ Գլխաւոր Կոմիտէին մէջ 50 տղայ, կառուցանելով նոցա համար ուսումնարանին կից առանձին տուն, և վերջինը՝ վճարել տէրութեան աղքատ մեշտանիւնների պարտքը, որ հասնում է մինչև 10,000 ռուբ. արծաթ:

— Փեթերբուրկի շրջակայքում երեւցաւ այս ամառ, որպէս և անցեալ տարի, Սիւրբաթի Կոմիտէ (Субботская пазва) անունով հիւանդութիւնը:

— Ուշագնալ գաւառական լճագրի մէջ գրում են՝ Թէ նոյն գաւառի Մրասսիյ անուանեալ ուեղումը, Պորօք գիւղում, Վարվարա Նիւքիթինա անունով կին Յունիսի 24 ին ծնել է զաւակ՝ երկու գլխով, երկու կուրծքով, մի փորով և մի պորտով, չորս ձեռքով և չորս ոտքով, առանց սերական անդամների: Այս էակը մինչև ցայսօր ևս կենդանի է, և երբ որ նորա մի մասնը քնած է, միւսը ընդհակառակն՝ արթնն է, և աղաղակ է բարձրացնում:

— Սէնկիկնսք քաղաք եկաւ մի Չինացի վաճառական Խու-Սե-Թը ընկերութեան, որ կամենում է գալ նաև Մոսքուա և Փեթերբուրկ, այս կողմերի վաճառականութեան հետ ծանօթանալու համար:

— Կասպից ծովի մէջ Պաքու և Լէնքորան քաղաքների միջոցում երեւցաւ մի կղզի:

Պուլլարից Սօֆի անուն քաղաքի մէջ պատահեցաւ զարհուրելի անցք: Տօրֆէյ միտրապօլիտը, որի վերայ Պուլլարները նայում էին որպէս Փանարիօտի վերայ (Հին Յունաց աղանդաւոր), թոյլ չտուեցին նորան մտանել պատրիարքարան, այն հիման վերայ, որ նոքա ցանկաւ նոյն են ունենալ ազգային Հայրապետ, համաձայն խոստման, որ տուեալ է յայտնի Ֆերմանի մէջ: Տեսնելով այդպիսի ընդդիմութիւն, միտրապօլիտը գանգատուեցաւ փաշային, և փաշան անօրինեց իւր իմացածի պէս: Նա հրամայեց կոչել այն Պուլլարներին, որ յայտնի էին նորան որպէս Պուլլարեան ազգայնութեան ղօրեղ պաշտպաններ, և նոցա թուում Սօֆիայի Պուլլարեան վարժարանի երիցադէյն վարժապետին ևս: Այդ բոլոր Պուլլարեան ազգայնութեան պաշտպանները առանց որոշման ենթարկուեցան Տաճկական պատժի, այն է Փաշային, իսկ միտրապօլիտը ուղեկից ունենալով իւրեան Տաճիկ քաւանները, մտաւ պատրիարքարան: Իսկ միւս օրը նորան գտան սպանուած նոյն իսկ սենեակներումը, որոց մէջ բնակուեցաւ նախնիքի օրը:

— Պօրէնցիայից (որ Խոսիայի քաղաքների միւն է) գրում են Թէ

ՆՈՐԱՆՈՒՄՆԵՐ ԴՈՒՍԵՐՈՅ

ՄԱՆՐ ՈՒՍԲՈՒՆԵ ՍՐԵԱԶԱՆ ՊԱՏԽՈՒԹԵԱՆ ԱՆԵՏԱՐԱՆԻ գրեալ ՚ի Մանրայ Մաղխտոսէ Կրօնուսոյց վարժապետէ Լազարեան ճեմարանի, Երկրորդ տիպ, 1861. տպագրեալ Վեհափառ Կաթողիկոսի հրամանաւ՝ ազգային դպրոցների մէջ գործածութեան համար, Գլխին ուղարկելով 40 կոպ. արծ. Բայց Հինգ օրինակից պակաս չէ ուղարկուում այլ քաղաքներ:

ՃՈՒԱՔԱՂ Կրօնական, բանասիրական և աղբային գիտելաց հատոր երկրորդ 1860—1861. գլխին ուղարկելով 5 ռուբ. արծաթ:

Յունիսի 2 ին, ազգային տօնախմբութեան օրը բոլոր բարձրաստիճան հոգևորականները Համաձայնեցան մասնակից լինել ազգային հանդիսի մէջ: Նոյն ձևով արարին նոքա և Խոսիայից դուրս: Քայիլի մէջ նոքա հրաժարուեցան ժամերգութիւն կատարելուց, երբ որ այդ բանը ցանկացան Խոսիայից, որ բնակուում էին այդ քաղաքում: Գորանով Հաւակնացան հոգևորականները, այդ փակեցին դուռ ևս եկեղեցւոյ դռները: Բայց այն ժամանակ Հրէաները առաջարկեցին բնակչներին իւրեանց ժողովարանը (սինակոգան): Ղարդարեցին նորան ազգային դրօշակներով և նորա մէջ տօնախմբեցին Խոսիայի վերածնութիւնը, ուր ժողովուած էին Քայիլի բաղնիքի Հրէաները, որ եղբայրաբար գրկախառնուում էին Խոսիայեաց հետ, շնորհաւորելով նոցա ուրախալի հանդէսը: Կարող ենք պատկերացուցանել մեզ այն տպաւորութիւնը, որ լինում է այդպիսի հանգամանքներում: Այդ ինչ անհաւատալի կուրութիւն է, որով Աստուած որպէս Թէ հարուածել է Հոռովմէական հոգևորականներին:

— Մեցեալ Յունիսի 14 ին Պատէն-Պատէնումը, Լէյփիկեան Համալսարանի ուսանող Օքսար-Պէքքերը, որ ծնուած է Օտէսայում, հրացան արձակեց Բուրսիոյ Թագաւորի վերայ, որ Թէպէտ շատ հևուի էր սպանողից, սակայն ստացաւ միայն վզի վերայ Թեթե հարուած գնտակի: Այս եղաւ Լիսթենթալեան պարտիզի մէջ: Յիշեալ ուսանողը, որ 21 տարեկան է, ոչ մի ընդդիմութիւն ցոյց չտուեց, երբ որ բռնեցին նորան, և բարձրաձայն յայտնեց՝ Թէ կամք ունէր սպանանել Թագաւորին, որի անձը պատուում էր, բայց կարծում էր, Թէ նա չէ կարող կատարելու այն ամենայն, ինչ որ Գերմանիայի պահանջում է: Պէքքերի մօտ գտան մի նամակ, որի մէջ նկարագրուած են բոլոր նորա մտքերը: Թագաւորին ամենայն կողմից խնդակցութեան թղթեր են ուղարկում՝ նորա այնպիսի մահաբեր փորձանքից ազատուելու համար: Պէքքերը քաղաքի արժանաւոր անձինքը ևս կամենում են մատուցանել նոյն իսկ տեղում, ուր եղաւ Կոթողի զաւաճանութիւնը:

— Մեզից փառամենքը հաստատեց նոր օրէնք, որով Անգլիոյ մէջ պարտաւորութիւն է իւրաքանչիւր մարդ պատուաստուիլ, և նշանակուեցաւ պատիժ այն ծնողների համար, որք չեն կատարելու այդ օրէնքը:

— Լատալայի Մէլքօրն քաղաքի բնակիչները ուղարկեցին Անգլիացոց զեսպանին՝ որ գտնուում է Վիկտոր-Էմանուէլի Գրան մօտ, այն է՝ Ջօն Գօդսոնին, մին շքեղազարդ թուր, երկու հաղար ռուբ. արծաթ արժողութեամբ, Կարիպալտին նուէր, նորա վերջին պատերազմի յիշատակի համար:

— Սլովեն Եպիսկոպոսը մայրը հաստատեց Կոստանդնուպօլիսի մէջ կանանց հիւանդանոց: Այս կլինի առաջին օրինակ այդպիսի ձեռնարկութեան Մահմետականների մայրաքաղաքում:

— Բարբոլ քաղաքումը Հրէից Ռարբին արգելեց բոլոր մատաղահասակ օրիորդներին քրօնական անուանած շրջագետներ հաղնել, ասելով՝ Թէ ուր որ այս հրամանը չէ կատարելու, նա չէ կարող մուտք ունենալ ժողովարանը:

— Եւր Օրբէան քաղաքումը վախճանեցաւ մին Հրէայ, որ թողուց 70,000 ռուբ. արծ. Երուսաղէմի մէջ որբանոցներ և ապաստանարաններ շինելու աղքատ Հրէաների համար:

— Կոմս Կալուրի յիշատակի համար ճէնովայի մէջ պիտի արձան կանգնեցուցուի, և այդ արձանի շինութիւնը՝ յանձնուած է Վէկա անուն ճարտարապետին:

— Կաղղից Կայսրն Նապոլէոն, բնակուելով այս ամառ Վիշի մէջ, պարապեցաւ Յունիսի Կեսարի պատմութեան շարադրութեամբ, որ և, ասում են, շուտով կ'վերջացնէ:

— Եւր գիտաւոր աստղը, որ երեւցաւ այս ամառ, Փարիզի շրջակայքում բնակուողներից կուրեցաւ Գիտաւոր աստղ Կարիպալտի:

ՃՈՒԱՔԱՂ Կրօնական, բանասիրական և աղբային գիտելաց հատոր երկրորդի հետ ՚ի միասին, Հոկտեմբերի 1 ին:

ԽՍԻԱՅԻՐԻՉՔ Մ. և Ձ. ՄՍԵՐԵԱՆՑ